

**Elke therapie is
even goed,
zolang deze maar
goed geïndiceerd is.**

**Svaka terapija
je jednako
dobra ako je
dobro indicirana.**

**Every therapy
is equally good
if it is well-indicated.**

Voorwoord

Grootse dingen creëert de mens nooit alleen. Niemand is in staat om zonder anderen een idee te realiseren en eeuwig te laten voortbestaan. Daarvoor zijn goede mensen nodig, aan wie het gedachtegoed kan worden overgedragen, zodat zij het verder kunnen doen groeien en laten voortbestaan, ook als de bedenker van het idee er niet meer is.

Mijn vader, Ante Došen, koos al vroeg in zijn carrière als (kinder)psychiater het – nog onbetreden – pad dat hij wilde bewandelen: hij wilde de geestelijke gezondheid en kwaliteit van leven van personen met een verstandelijke beperking helpen bevorderen. Zijn ideeën had hij niet kunnen realiseren en verder ontwikkelen zonder goede mensen om hem heen. Om die reden wil ik, ook namens mijn familie, allen bedanken die erbij waren vanaf het begin van dit pad, bij het ontstaan van het idee, bij de verdere ontwikkeling ervan en ook degenen die – nu en in de toekomst – het gedachtegoed zullen voortzetten.

Voor ons was Ante Došen voor alles (schoon)vader, echtgenoot en opa. Toch waren wij ons als familie bewust van het belang en de betekenis van zijn werk voor de wetenschap en praktijk. Wij wisten ook hoeveel mensen hij heeft geholpen met zijn aanpak. Als kind al zag ik hem in zijn vrije tijd aan zijn proefschrift werken en hoorde ik hem cursussen voorbereiden met VHS-videobanden. Vanaf zijn pensionering werkte hij in zijn studeerkamer volle dagen aan nieuwe presentaties, trainingen, artikelen en boeken. Geen enkele mocht hetzelfde zijn. Alleen het lekkere eten van mijn moeder of een partijtje tennis konden hem uit die studeerkamer doen komen. Slechts sporadisch vertelde hij ons over zijn mijlpalen.

Pas na zijn heengaan werden wij ons, door alle reacties die we kregen, bewust van de enorme waardering van zijn collega's voor zijn werk en de grootsheid van zijn oeuvre en gedachtegoed. Daarnaast hebben wij tijdens de gesprekken met zijn medewerkers en leerlingen ervaren hoezeer zijn heengaan

zijn geesteskinderen persoonlijk geraakt heeft. Ook voor hen bleek hij een ruimhartige, wijze leider van wie ze veel geleerd hebben, die naast hen stond en altijd bereid was om te helpen. Men kon hem alles vragen en hij wist met zijn humor en op eenvoudige wijze te inspireren, te motiveren en de meest filosofische gedachten onder woorden te brengen.

Het gezamenlijke initiatief van Vlaamse en Nederlandse professionals om het leven en werk van Ante Došen te herdenken in een symposium zien wij als een blijk van respect voor hem als professional en als persoon. De toewijding van de collega's en verschillende activiteiten die in het kader van het symposium zijn opgezet, onder meer het verschijnen van dit liber amicorum, waarden we enorm. Het respect dat daarvan uitgaat voor zijn werk en gedachtegoed vervult ons met trots. De bewondering en de warmte voor hem als persoon ontroeren ons des te meer. We beseffen dat zijn collega's meer dan collega's waren. Wij willen dan ook in het bijzonder degenen bedanken die hieraan hebben bijgedragen en zich inzetten voor de voortzetting, verdere ontwikkeling en verspreiding van zijn werk en denkwijze, zodat er in de toekomst nog meer mensen geholpen kunnen worden.

Mijn vader had gelijk – 'vaders hebben altijd gelijk', zou hij nu zeggen – met zijn uitspraak van nog niet zo lang geleden: 'Ik heb het mijne gedaan. Nu is het tijd voor anderen.' Dit liber amicorum en het symposium dat wordt georganiseerd om zijn leven en werken te eren, zijn het bewijs dat, nu hij er niet meer is, die goede mensen er zijn om zijn levenswerk voort te zetten.

Namens de familie,
Rahela Došen
Aarle-Rixtel, september 2023

Inleiding

“Hoe meer de mens afstand neemt van de natuur, des te sterker gaat hij beseffen dat vertrouwen en liefde de enige uitweg bieden uit zijn onzekerheid en angsten.”

A. DOŠEN, 1983

Anton Došen overleed op 3 januari 2023. Hij betekende onwaarschijnlijk veel voor de geestelijke gezondheid van personen met een verstandelijke beperking en hun omgeving. Hij laat een grote leemte achter voor zijn familie, maar ook voor collega's en vrienden. Een aantal Nederlandse en Vlaamse collega's vatten het plan op om een blijvende en zichtbare herinnering en eerbetoon te maken: dit liber amicorum. Enerzijds moest het een sterk inhoudelijk boek worden dat bruikbaar was voor vormingsdoeleinden, anderzijds wilden we tijdgenoten, collega's en vrienden heel persoonlijk laten getuigen over Anton.

Het realiseren van dit liber amicorum bleek aanvankelijk een 'mission impossible': hoe kan je immers in volle vakantie meer dan twintig mensen bereid vinden om een bijdrage te leveren, dit nog te redigeren en uit te geven? En toch, voor Anton kan iedere collega en vriend net dat ietsje meer ... Hartverwarmend was dat. Meerdere buitenlandse collega's kropen onmiddellijk in hun pen, net als een aantal collega's Hollandse Meesters en ook heel wat Belgische en Nederlandse 'aanhangers' en 'volgelingen' van Anton.

En zo ligt voor u een echt 'vriendenboek', met bijdragen uit België, Nederland, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Kroatië. De auteurs vertegenwoordigen verschillende disciplines (psychiaters, orthopedagogen, psychologen, sexuologen,...) en zijn zowel professoren, onderzoekers als praktijkwerkers uit verschillende sectoren (gehandicaptenzorg, geestelijke gezondheidszorg, forensische zorg, (buitengewoon) onderwijs,...).

Inderdaad, Anton had een zeer open vizier en pleitte voor een integratieve, multimodale benadering: de lezer zal neurobiologische perspectieven lezen, teksten vanuit contextuele, psychoanalytische achtergrond, theoretische beschouwingen en ook zeer concrete methodieken. De lezer zal onder de auteurs ook diversiteit ontdekken aan wetenschappelijke en theoretische

inzichten: waar bepaalde auteurs net zoals Anton in zijn beginjaren het hebben over ‘sociaal-emotionele ontwikkeling’, hebben de meeste, zoals Anton zelf voorstelde, het over ‘emotionele ontwikkeling’. Anton zei ook consequent: emotionele ontwikkeling is eerst, zowel fylogenetisch als ontogenetisch. Emotionele en sociale ontwikkeling moeten niet gescheiden maar wel onderscheiden worden. Wat een rijkdom; Anton zou trots geweest zijn. Of zoals hij zelf zei:

“Het kind bereiken is belangrijk, niet de methode.”

“Važno je dosegnuti dijete, nije važno kako.”

“Reaching the child is important, the method is not important.”

A. DOŠEN

Het is dan ook passend om alle auteurs en redacteuren uitdrukkelijk te danken om een deel van hun zomervakantie aan dit eerbetoon voor Anton te wijden. Het was mooi om te vernemen van een aantal tijdgenoten dat ze aanvankelijk wat twijfelend waren om op zo’n korte termijn een hoofdstuk te schrijven maar achteraf zeer dankbaar waren dit te hebben kunnen doen. Ze hadden er immers zelf veel plezier aan gehad.

Een dilemma voor dit boek was de titel: lastig, iets wat helemaal Anton omvatte. We kwamen er als redactie niet uit. We stelden dan maar de vraag aan de auteurs. Een bloemlezing van de voorstellen, die het dus *niet* haalden: ‘Het levenswerk van Anton Došen in de praktijk’, ‘Anton Došen: impact op de geestelijke gezondheid van personen met een verstandelijke beperking’, ‘Anton Došen: een geschenk voor de geestelijke gezondheidszorg voor mensen met een verstandelijke beperking’, ‘Anton Došen: pionier. Zijn levenswerk voor personen met een verstandelijke beperking’, ‘Zorg (verlenen) met een gevoel’, ‘Verder kijken dan beperkingen – gevolgen van het werken met het psychodynamische kader van Anton Došen’, ‘Kansen scheppen voor mensen’, ‘Een anker voor de zorg van morgen’, ‘De vruchten van de pionier’, ‘Verbinding door afstemming’, ‘Het oog van de meester’... Of gewoon ‘Anton Došen’, less is more, waarom niet?

Aan de auteurs werd ook gevraagd een quote te bezorgen over wat Anton voor hen betekend heeft, over hun persoonlijke band ... Net zoals Anton ons heeft geleerd, dienen objectieve gegevens over mensen steeds aangevuld te worden met subjectieve verhalen, emoties, herinneringen. We doorvlechten

deze inleiding en de epiloog met uitspraken en quotes van Anton zelf, soms in drie talen: Nederlands, Kroatisch¹ en Engels.

“Wat we verliezen als kinderen, moeten we compenseren als volwassenen.”

“Ono što izgubimo kao djeca, moramo kompenzirati kad odrastemo.”

“What we lose as children, we must compensate for as adults.”

A. DOŠEN

Bij de redactie van de verschillende bijdragen zochten we aanvankelijk een soort ordening of inhoudstafel, bijvoorbeeld: Concepten en modellen, Verwante doelgroepen en sectoren, Neurobiologie, Praktijktoepassingen,... We zijn daar maar mee gestopt: collega's van Anton hebben met hem gemeen dat ze zich niet zomaar laten vangen in één model of benadering. In dat opzicht hebben we de drieëntwintig 'hoofdstukken' achter elkaar gezet en hoeft de lezer niet noodzakelijk een logica te zoeken. Ieder hoofdstuk kan ook op zichzelf gelezen worden.

En dit is het geworden. Als redactie zijn we erg tevreden. Anton was niet alleen slim maar ook wijs, hij hield van tradities maar was ook innovatief en een beetje activistisch, hij was rationeel maar ook gevoelig, hij was genereus, onder meer omdat hij zo veel te delen had. De rest lezen jullie in de quotes. We hopen dat jullie er Anton in herkennen ...

“Politieke vrijheid betekent niet alleen mogen zeggen wat men denkt, maar ook kunnen denken buiten het sjabloon dat een politiek systeem op het individu legt.”

A. DOŠEN, 1983

De redactie,

Filip Morisse, Lien Claes, Peter Koedoot & Leen De Neve

November 2023

1. Dank aan Tamara Kralj (Kroatië), die ons liet putten uit een persoonlijk document dat ze genoemd had 'Anton, words of wisdom'.